

Joanna Szponar-Seroka

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

asia.szponar@gmail.com

Wielojęzyczność jako wyzwanie w procesie stanowienia i wykładni prawa Unii Europejskiej

Multilingualism as a Challenge in the Process of Lawmaking and Legal Interpretation of European Union Law

STRESZCZENIE

Wielojęzyczność Unii Europejskiej jest jedną z jej podstawowych zasad i praktycznym założeniem funkcjonowania jej organów. Obecnie prawo wspólnotowe odnosi się do 28 państw i jest dostępne w 24 językach urzędowych o jednakowym statusie, w których stanowione i publikowane są wspólnotowe akty prawne. Tworzenie oryginałów w wielu językach sprawia, że każdy z powstałych tekstów jest jednakowo autentyczny. Wielojęzyczność prawa, równość poszczególnych wersji językowych oraz stosowanie prawa w różnych systemach prawnych powoduje trudności w zakresie tworzenia, stosowania i wykładni prawa wspólnotowego. Zastanawiająca wydaje się kwestia, czy w przypadku prawa unijnego w poszczególnych językach mamy do czynienia z jego tworzeniem czy tłumaczeniem. Status prawny przetłumaczonych oryginałów wskazuje, że proces tłumaczenia nie miał miejsca, choć w sensie praktycznym nie da się zaprzeczyć, że teksty te są tłumaczeniami, i to szczególnego rodzaju. Etap tłumaczenia aktu prawnego na inne języki jest prawdopodobnie najtrudniejszą fazą procesu tworzenia prawa wspólnotowego. Specyfika stanowienia prawa wspólnotowego sprawia, że różne wersje językowe aktów prawnych Unii Europejskiej niekiedy okazują się rozbieżne i niespójne językowo, co powoduje, że interpretacja prawa wspólnotowego często rodzi trudności. Wszystkie autentyczne wersje językowe aktów prawa wspólnotowego mają taką samą moc wiążącą i takie same skutki prawne, a w rezultacie wszystkie razem tworzą wspólne znaczenie prawa wspólnotowego i żadna z nich nie może być odrzucona podczas interpretacji.

Słowa kluczowe: wielojęzyczność; prawo wspólnotowe; stanowienie prawa; wykładnia prawa; język prawny; tłumaczenie prawne

WIELOJĘZYCZNOŚĆ PRAWA UNIJNEGO

Wielojęzyczność Unii Europejskiej jest jedną z jej podstawowych zasad i praktycznym założeniem funkcjonowania jej organów; jest ona bezpośrednio związana z polityczną naturą tej organizacji i ma doniosłe znaczenie od początku funkcjonowania Wspólnot Europejskich¹. Jednym z celów UE jest promowanie idei zjednoczenia obywateli Europy przez podejmowanie decyzji w sposób otwarty i bliski obywatelowi². Wielojęzyczność jest konsekwencją powyższego założenia i cechą odróżniającą UE od innych organizacji międzynarodowych. W przeciwieństwie do prawa międzynarodowego, które zazwyczaj jest wprowadzane do porządku krajowego, prawo unijne jest stanowione przez Unię Europejską bezpośrednio, na skutek przekazania części kompetencji państw członkowskich tej organizacji. Bezpośrednie obowiązywanie prawa unijnego oraz fakt, że w razie sprzeczności z prawem krajowym prawo UE ma przed nim pierwszeństwo, implikują wymóg dostępności wszystkich ważnych dokumentów w każdym oficjalnym języku jako gwarancję równości obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej wobec prawa³.

Obecnie prawo UE odnosi się do 28 państw i jest dostępne w 24 językach urzędowych o jednakowym statusie, w których stanowione i publikowane są unijne akty prawne. Wszystkie wersje językowe uznawane są za autentyczne i mają taką samą moc wiążącą oraz wywołują takie same skutki prawne, co oznacza, że wszystkie razem tworzą prawo unijne. Zgodnie z rozporządzeniem Rady nr 1 w sprawie określenia systemu językowego Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej⁴ (zmienianym kilkakrotnie w celu aktualizacji listy języków):

- językami urzędowymi i językami roboczymi instytucji Unii są: angielski, bułgarski, chorwacki, czeski, duński, estoński, fiński, francuski, grecki, hiszpański, irlandzki, litewski, łotewski, maltański, niemiecki, niderlandzki, polski, portugalski, rumuński, słowacki, słoweński, szwedzki, węgierski i włoski,
- rozporządzenia i inne dokumenty powszechnie obowiązujące sporządza się w językach urzędowych,
- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej publikuje się w językach urzędowych.

¹ A. Felici, *Translating EU Law: Legal Issues and Multiple Dynamics*, "Perspectives" 2010, Vol. 18, No. 2, DOI: <https://doi.org/10.1080/09076761003668289>, s. 95.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ Dz.Urz. P 017 z 6 października 1958 r.

ZASADY PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ A JĘZYK PRAWNY AKTÓW PRAWA UNIJNEGO

Zasady prawa Unii Europejskiej zostały sformułowane przez Trybunał Sprawiedliwości⁵, dla którego inspiracją były traktaty założycielskie, tradycje konstytucyjne wspólne dla państw członkowskich UE, a także umowy międzynarodowe, których stronami są państwa członkowskie⁶. Wśród zasad tych znajduje się kilka reguł mających szczególny wpływ na język prawny aktów prawnych stanowionych przez organy Unii Europejskiej. Są to przede wszystkim zasady pewności prawa, jego jasności i precyzji. Również język prawny, w którym tworzone jest prawo, ma za zadanie skutecznie wyrażać znaczenie prawa i umożliwiać zapoznanie się z nim obywateli. Język aktów prawa unijnego z założenia powinien być jasny i przejrzysty, co ma skutkować uproszczeniem ich przetłumaczenia, a w rezultacie powinno być ułatwieniem w jego zrozumieniu przez obywateli państw, na których język jest tłumaczony⁷.

Kwestia wielojęzyczności i pewności prawa była przedmiotem wyroku Trybunału Sprawiedliwości (Wielka Izba) z dnia 11 grudnia 2007 r. w sprawie C-161/06, *Skoma-Lux sro przeciwko Celní ředitelství Olomouc*⁸. Zgodnie z tym orzeczeniem zainteresowane osoby powinny mieć możliwość zapoznania się z przepisami prawa, czego gwarancją jest prawidłowa ich publikacja w języku urzędowym adresata. Obywatel każdego państwa członkowskiego Unii Europejskiej ma prawo do jednojęzyczności i stąd jego uprawnienie do dostępu do prawa unijnego w jego ojczystym języku.

Z wielojęzycznością Unii Europejskiej ściśle związana jest zasada jednakowej autentyczności tekstów aktów prawnych UE, która wynika z art. 55 Traktatu o Unii Europejskiej, zgodnie z którym traktat ten:

[...] został sporządzony w jednym oryginalnym egzemplarzu w językach angielskim, bułgarskim, chorwackim, czeskim, duńskim, estońskim, fińskim, francuskim, greckim, hiszpańskim, irlandzkim, litewskim, łotewskim, maltańskim, niderlandzkim, niemieckim, pol-

⁵ Wraz z wejściem w życie 1 grudnia 2009 r. Traktatu z Lizbony, zmieniającego Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z dnia 13 grudnia 2007 r., zmianie uległa struktura i nazwa Trybunału, który obecnie funkcjonuje jako Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. W niniejszym artykule, zależnie od daty wydania orzeczenia, pojęcie „Trybunał Sprawiedliwości” odnosić się będzie odpowiednio do organu, który funkcjonował w czasie wydania danego orzeczenia.

⁶ A. Wróbel, *Źródła prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, red. Wróbel, t. 1, Warszawa 2010, s. 50.

⁷ E. Seymour, *A Common EU Legal Language?*, „Perspectives” 2002, Vol. 10, No. 1, DOI: <https://doi.org/10.1080/0907676X.2002.9961430>, s. 13.

⁸ ECLI:EU:C:2007:773; w pkt 38 Trybunał orzekł, że „pewność prawa wymaga, aby dane przepisy wspólnotowe umożliwiały zainteresowanym osobom dokładne zapoznanie się z zakresem obowiązków, które na nie nakładają, co jest zagwarantowane wyłącznie poprzez prawidłową publikację rzeczonych przepisów w języku urzędowym adresata”.

skim, portugalskim, rumuńskim, słowackim, słoweńskim, szwedzkim, węgierskim i włoskim, przy czym teksty w każdym z tych języków są na równi autentyczne⁹.

Wielojęzyczność prawa i równość poszczególnych wersji językowych oraz stosowanie prawa w różnych systemach prawnych powodują trudności w zakresie tworzenia, stosowania i wykładni prawa unijnego. Ryzyko rozbieżności, mogących wynikać z powyższych czynników w procesie stosowania i wykładni prawa, wpływa negatywnie na przewidywalność unijnych regulacji prawnych¹⁰. Pojawiające się rozbieżności mogą skutkować tworzeniem unijnych norm prawnych w sprzeczności z zasadami Unii Europejskiej dotyczącymi prawa, lecz specyfika prawa unijnego i warunków, w jakich powstaje, sprawia, że powyższe trudności trudno jest wyeliminować.

Państwa członkowskie UE i ich obywatele mają prawo zwracać się do instytucji unijnych i otrzymywać odpowiedzi w języku przez siebie wybranym. Zastosowanie pierwszeństwa określonego języka wpłynęłoby negatywnie na zachowanie zasady równości i stosunków wewnątrz Unii¹¹. Wielojęzyczność jest niezbędna dla zachowania demokracji i równości państw i obywateli wewnątrz UE. Założenie używania wielu języków wykracza poza aspekt praktyczny jej funkcjonowania – rozumiane jest jako wyraz równości języków, obywateli i państw członkowskich. Wielojęzyczność ma na celu zjednoczenie obywateli Unii, a zarazem ochronę ich kulturalnej i językowej różnorodności. UE ma przemawiać jednym głosem w wielu językach¹².

W praktyce realizację powyższych założeń ma zapewniać tłumaczenie tekstów aktów prawnych, choć pojęcie to nie jest zdefiniowane w żadnym z aktów prawa unijnego¹³. Po akcesji nowych państw członkowskich do Unii Europejskiej obowiązujące prawo unijne jest tłumaczone na nowe języki oficjalne, zaś nowe wersje językowe stają się w takim samym stopniu ważne i autentyczne, jak wszystkie wersje, które powstały wcześniej¹⁴.

STANOWIENIE PRAWA W WARUNKACH WIELOJĘZYCZNOŚCI

Rozważenia wymaga kwestia, czy podczas stanowienia prawa unijnego następuje jego tworzenie w poszczególnych językach czy też tłumaczenie na poszczególne języki. Z założenia, jeśli tworzy się akty prawne w kilku językach, powinny

⁹ Dz.Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r.

¹⁰ A. Kalisz, *Interpretacja prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej*..., s. 330.

¹¹ A. Felici, *op. cit.*, s. 95–96.

¹² *Ibidem*, s. 96.

¹³ *Ibidem*, s. 97.

¹⁴ *Ibidem*.

one być używane jednocześnie podczas redakcji tekstu. Tłumaczenie z definicji oznaczałoby natomiast, że tylko jedna wersja językowa jest autentyczna, zaś pozostałe są opracowane później.

W Unii Europejskiej początkowo akt prawny jest tworzony w jednym języku, a tłumaczenie go jest odrębnym etapem procedury legislacyjnej. Po publikacji aktu prawnego wszystkie jego wersje językowe mają cechę autentyczności, co prowadzi do istnienia „przetłumaczonych oryginałów”. Jest to jednak tylko konstrukcja prawna, gdyż w rzeczywistości prawo tworzy się w jednym języku i dopiero następnie tłumaczy się je na inne¹⁵.

Tworzenie prawa w warunkach wielojęzyczności kreuje problemy ze spójnością terminologii. Trudności rodzi także proces implementacji dyrektyw Unii Europejskiej. Najbardziej powszechnym sposobem ich wdrażania jest metoda zapożyczania rozwiązań zawartych w dyrektywach. Bazuje ona na przekształceniu tekstu unijnego aktu prawnego w krajowy akt prawny, co prowadzi do różnic w terminologii wewnątrz krajowego systemu prawnego. Stanowienie prawa w warunkach wielojęzyczności powoduje powstawanie skomplikowanych, niejasnych aktów prawnych. W konsekwencji więcej trudności rodzi się podczas procesu stosowania prawa, a w szczególności – jego wykładni.

Ponadto, w związku ze zmianami w prawie i życiu społecznym, coraz częstszym zjawiskiem, szczególnie powszechnie występującym na tle oddziaływania prawa międzynarodowego i unijnego na krajowe porządki prawne, są „sytuacje kolizyjne”, czyli takie, w których potencjalnie może wystąpić interferencja różnych porządków prawnych, w związku z którą powstaje konieczność znalezienia kolizyjnych instrumentów ułatwiających podjęcie decyzji odnośnie do stosowania prawa¹⁶.

SPECYFIKA TŁUMACZENIA AKTÓW PRAWA UNIJNEGO

Proces tłumaczenia można podzielić na dwa etapy. Pierwszym z nich jest zrozumienie danego tekstu, co pociąga za sobą konieczność jego analizy. Drugim z etapów jest ponowna werbalizacja tekstu, podczas której tłumacz musi zdecydować, które z koncepcji prawnych są funkcjonalnie ekwiwalentne¹⁷. Dla tłumacza oznacza to konieczność zrozumienia tekstu źródłowego i porównania systemów prawnych poszczególnych państw, a następnie zdecydowania, jak dane pojęcie prawne może

¹⁵ M. Derlén, *A Single Text or a Single Meaning: Multilingual Interpretation of EU Legislation and CJEU Case Law in National Courts*, [w:] *Language and Culture in EU Law: Multidisciplinary Perspectives*, ed. S. Šarčević, London–New York 2015, s. 56.

¹⁶ E. Łętowska, „Multicentryczność” współczesnego systemu prawa i wykładnia jej przyjazna, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymilina Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2002, s. 1127–1128.

¹⁷ M. Derlén, *op. cit.*, s. 247.

być użyte w języku państwa docelowego w taki sposób, by jak najpełniej wyrazić treść regulacji¹⁸.

Jak wspomniano, aby odpowiednio przetłumaczyć tekst aktu prawnego, trzeba go właściwie zrozumieć. W przypadku języka prawnego zrozumienie pojawiających się zawiłości językowych jest wyjątkowo skomplikowane, co zdecydowanie odróżnia ten typ tłumaczeń od innych. Jest to spowodowane przede wszystkim tym, że tłumacz musi niejako przełożyć jeden porządek prawny, z którym wiąże się pewna specyficzna kultura, na inny, nierzadko nieznanący przenoszonych instytucji prawnych czy idei¹⁹. W takiej sytuacji trudno jest zachować równoważność pojęć²⁰.

Z technicznego punktu widzenia pojęcie tworzenia prawa należy odnieść do całego procesu powstawania aktu prawnego. Tłumaczenie tekstu jest jednym z etapów tego procesu i wydaje się jego najtrudniejszą fazą. Tłumacz musi zachować równowagę między poprawnością, spójnością i jasnością tekstu; musi zdecydować, czy priorytetem jest wierność wobec języka i kultury państwa docelowego czy wobec języka materiału źródłowego²¹. Jednymi z najbardziej problematycznych zagadnień pojawiających się podczas tłumaczenia tekstów aktów prawnych Unii Europejskiej są ekwiwalencja poszczególnych wersji językowych oraz ich zgodność²². Przy tworzeniu prawa w kilku językach trudno jest uzyskać identyczne znaczenie tekstu prawnego w każdym z nich, a takie jest założenie całego procesu tworzenia prawa unijnego.

W przeciwieństwie do tłumaczenia tekstów o charakterze informacyjnym, gdzie tłumacz ma nieco większy margines swobody, w przypadku tekstów aktów prawnych regułą jest wierność tekstowi źródłowemu. Często jednak wierność słowom nie gwarantuje wierności znaczeniu²³. Tłumacz musi zdecydować, czy może zrezygnować z ekwiwalencji wersji językowych tekstu na rzecz podejścia bardziej elastycznego. Osoby skłaniające się ku takiemu rozwiązaniu wychodzą z założenia, że pojęcia prawne, będące częścią określonego porządku prawnego, fundamentalnie różnią się od tych występujących w innych systemach, co prowadzi do konkluzji, że możliwe jest jedynie ujęcie porównawcze, natomiast uzyskanie równoważności między tymi pojęciami często jest nieosiągalne²⁴. Trudności powoduje ponadto

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, s. 245.

²⁰ *Ibidem*, s. 246; S. Šarčević, *New Approach to Legal Translation*, Haga 1997, s. 229.

²¹ A. Doczekalska, *(De)kulturyzacja i (de)hybrydyzacja języka prawnego w procesie tworzenia i transpozycji prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Integracja zewnętrzna i wewnętrzna nauk prawnych*, red. M. Zirk-Sadowski, B. Wojciechowski, T. Bekrychta, cz. 1, Łódź 2014, s. 216.

²² M. Künnecke, *Translation in the EU: Language and Law in the EU's Judicial Labyrinth*, "Maastricht Journal of European and Comparative Law" 2013, No. 2, s. 244.

²³ A. Felici, *op. cit.*, s. 103.

²⁴ P. Sandrini, *Comparative Analysis of Legal Terms: Equivalence Revisited*, www.researchgate.net/publication/237628898_Comparative_Analysis_of_Legal_Terms_Equivalence_Revisited [dostęp: 10.10.2016].

fakt, że źródła prawa nie są jednakowe we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej, a koncepcje prawne często silnie wiążą się z kulturą i systemem prawnym danego państwa członkowskiego²⁵.

Kolejną kwestią powodującą problemy w tłumaczeniu prawa Unii Europejskiej jest swego rodzaju płynność, która zachodzi między tekstem źródłowym i tekstem docelowym²⁶. Konsekwencją wielojęzyczności prawa unijnego jest również powstanie sytuacji, w której z prawnego punktu widzenia wszystkie wersje językowe aktów prawnych, jednakowo autentyczne, wspólnie składają się na istnienie określonej instytucji prawnej, a co za tym idzie niekiedy potrzeba wierności tekstowi źródłowemu ustępuje założeniu wierności danej instytucji prawnej. Tekst źródłowy nie ma pierwszeństwa przed tekstem tłumaczonym, a granice między nimi zacierają się i finalnie nie można stwierdzić, który język był źródłowy, a który – docelowy. Zagadnienie to określa się mianem „znikających źródeł”²⁷.

SPOSÓB TWORZENIA AKTÓW PRAWA UNIJNEGO A ZASADA JEDNAKOWEJ AUTENTYCZNOŚCI WSZYSTKICH WERSJI JĘZYKOWYCH

Tworzenie oryginałów tekstów w wielu językach sprawia, że każdy z nich jest jednakowo autentyczny²⁸. Zasada jednakowej autentyczności obowiązuje od momentu, gdy teksty zostaną opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej²⁹. Regułą jest, że z chwilą, gdy teksty aktów prawa unijnego zostaną oficjalnie ogłoszone, wszystkie stają się jednakowo ważne i wiążące. Na tej podstawie przyjmuje się, że tworzenie prawa jest równoważne z jego tłumaczeniem³⁰.

Prawo Unii Europejskiej nie kładzie nacisku na określenie „wersja językowa”, lecz podkreśla znaczenie słowa „tekst”. Jest to spowodowane faktem, że sformułowanie „wersje językowe” mogłoby sugerować istnienie oryginalnego tekstu źródłowego, co podważałoby prawny autorytet pozostałych tekstów. Skoro wszystkie teksty unijnych aktów prawnych są traktowane jako teksty autentyczne, to z prawnego i oficjalnego punktu widzenia nie mamy do czynienia z tłumaczeniem tekstu³¹. Ponieważ wszystkie wersje językowe są uznawane za jednakowo ważne i autentyczne, żadna z nich nie dominuje nad innymi i wszystkie muszą być trak-

²⁵ A. Felici, *op. cit.*, s. 97.

²⁶ M. Künnecke, *op. cit.*, s. 248.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ E. Seymour, *op. cit.*, s. 7.

²⁹ A. Felici *op. cit.*, s. 105.

³⁰ *Ibidem*, s. 97.

³¹ *Ibidem*, s. 101–103.

towane jako oryginały. Ich ekwiwalentność odnosi się zarówno do samych słów, jak i znaczeń oraz skutków³².

Z prawnego punktu widzenia każdy autentyczny tekst uznawany jest za niezależny dla celów interpretacji przez sądy, zaś w razie niejasności Trybunał Sprawiedliwości porównuje różne wersje językowe danego aktu prawnego w poszukiwaniu intencji prawodawcy. Wszystkie wersje językowe są jednakowo autentyczne i nie powinny różnić się od siebie pod względem merytorycznym na skutek interpretacji tłumacza czy też pod wpływem czynników kulturowych w państwie docelowym³³. Status prawny przetłumaczonych oryginałów wskazuje, że proces tłumaczenia nie miał miejsca, choć w sensie praktycznym nie da się zaprzeczyć, że teksty te są tłumaczeniami, i to szczególnego rodzaju³⁴.

WYKŁADNIA PRAWA W WARUNKACH WIELOJĘZYCZNOŚCI

Specyfika stanowienia prawa unijnego sprawia, że różne wersje językowe aktów prawnych Unii Europejskiej niekiedy okazują się rozbieżne i niespójne językowo, co powoduje, że interpretacja prawa unijnego rodzi znaczne trudności. Zgodnie z zasadą jednolitej interpretacji każda wersja językowa powinna być interpretowana tak samo³⁵. Gdy niemożliwe jest osiągnięcie jednakowego rezultatu interpretacji przez wykładnię językową, niezbędne staje się rozważenie celu danego przepisu oraz jego miejsca w akcie prawnym jako całości, a więc zastosowanie wykładni celowościowej i systemowej³⁶. Z założenia każdy obywatel Unii Europejskiej ma prawo do jednojęzyczności, a wszystkie wersje językowe są jednakowo autentyczne i mają to samo znaczenie, więc rozważenie wersji w jednym języku powinno wystarczyć do interpretacji danego przepisu. W praktyce do tej interpretacji niezbędne jest uwzględnienie wszystkich wersji językowych, co tworzy swego rodzaju paradoks wykładni.

Jak wynika z orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości z dnia 12 listopada 1969 r. w sprawie 29/69, *Erich Stauder przeciwko Stadt Ulm-Sozialamt*³⁷, jeżeli dana decyzja dotyczy wszystkich państw członkowskich, niemożliwe jest rozważanie jednej wersji językowej aktu prawnego w oderwaniu od pozostałych, lecz niezbędne jest uwzględnienie zarówno intencji prawodawcy, jak i celu danej regulacji w świetle wszystkich wersji językowych. Również z wyroku TSUE z dnia 6 października 1982 r. w sprawie 283/81, *Srl CILFIT i Lanificio di Gavardo SpA przeciwko Mi-*

³² *Ibidem*, s. 103.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, s. 104.

³⁵ A. Kalisz, *op. cit.*, s. 350.

³⁶ *Ibidem*, s. 341.

³⁷ ECLI:EU:C:1969:57.

*nistero della Sanità*³⁸, wynika, że aby wyinterpretować określoną normę prawną, niekiedy konieczne jest porównanie różnych wersji językowych.

Należy podkreślić, że wszystkie autentyczne wersje językowe mają taką samą moc wiążącą i wywołują takie same skutki prawne, co oznacza, że wszystkie razem tworzą wspólne znaczenie prawa unijnego i żadna z nich nie może być odrzucona podczas interpretacji³⁹. Podobny wniosek można wysnuć z wyroku Trybunału Sprawiedliwości (trzecia izba) z dnia 12 maja 2011 r. w sprawie C-144/10, *Berliner Verkehrsbetriebe (BVG), Anstalt des öffentlichen Rechts przeciwko JPMorgan Chase Bank NA, Frankfurt Branch*⁴⁰, w którym Trybunał stwierdził, że poszczególne wersje językowe powinny być interpretowane w sposób jednolity, zaś w przypadku różnic między nimi określony przepis trzeba interpretować zgodnie z ogólną systematyką i celem danej regulacji.

Zasady prawa unijnego wymagają zastosowania szerokiej wykładni i przesądzą o tym, że proces wykładni w warunkach niespójności językowej powinien uwzględniać identyfikację celu danej regulacji, jej myśl przewodnią oraz warunki i kontekst całego aktu prawnego, którego dana norma jest częścią. Jak wynika z wyroku Trybunału Sprawiedliwości z dnia 7 lutego 1979 r. w sprawie 11/76, *Niderlandy przeciwko Komisji*⁴¹, a także z wyroku Trybunału Sprawiedliwości (szósta izba) z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie C-1/02, *Privat-Molkerei Borgmann GmbH & Co. KG przeciwko Hauptzollamt Dortmund*⁴², szczególnie podczas wykładni prawa wtórnego interpretacja powinna być jak najbardziej zgodna z traktatami Unii Europejskiej oraz podstawowymi zasadami prawa unijnego, w tym przede wszystkim z zasadą pewności prawa.

Z powyższych rozważań wynika, że podczas wykładni prawa Unii Europejskiej, aby wyinterpretowana z przepisu norma była jak najbardziej zgodna z intencją prawodawcy, należy stosować przede wszystkim wykładnię systemową, celowościową, funkcjonalną i porównawczą. Natomiast w świetle wielojęzyczności prawa unijnego i trudności, które powstają na tym gruncie w procesie stanowienia prawa, mniejsze znaczenie wydaje się mieć wykładnia językowa⁴³.

Specyfika prawa unijnego ma duży wpływ na derywacyjną fazę wykładni odnoszącą się do odkodowania znaczenia poszczególnych wyrażań, które składają się na podstawę normatywną. W fazie tej następuje bowiem klaryfikacja znaczeń, zatem

³⁸ ECLI:EU:C:1982:335.

³⁹ A. Doczekalska, *op. cit.*, s. 217.

⁴⁰ ECLI:EU:C:2011:300; w pkt 28 Trybunał stwierdził, że „różne wersje językowe tekstu Unii należy interpretować w sposób jednolity i wobec tego w przypadku różnic między tymi wersjami dany przepis należy interpretować na podstawie ogólnej systematyki i celu regulacji, której częścią on stanowi”.

⁴¹ ECLI:EU:C:1988:101.

⁴² ECLI:EU:C:2004:202.

⁴³ A. Kalisz, *op. cit.*, s. 337.

reguły językowe niejednokrotnie okazują się niewystarczające i trzeba odwołać się do argumentów kontekstowych, systemowych, celowościowo-funkcjonalnych i aksjologicznych. Na tym etapie uwidoczni się także zasada wykładni pronunijnej, gdyż sąd krajowy w pierwszej kolejności dokonuje interpretacji przepisu unijnego, a dopiero później zestawia go z przepisem prawa krajowego. W ramach wykładni wzorca unijnego sąd krajowy uwzględnia prawo pierwotne Unii Europejskiej, prawo międzynarodowe oraz prawo wtórne, a następnie formułuje podstawę normatywną na bazie źródeł krajowych w taki sposób, by była zgodna z tym wzorcem. Wielojęzyczność prawa unijnego wzmacnia też pozajęzykową wykładnię prawa unijnego i rodzi konieczność wykorzystania wykładni porównawczej z uwzględnieniem wszystkich – a przynajmniej kilku różnych – wersji językowych⁴⁴.

Problemy związane z interpretacją wielojęzycznego prawa unijnego sprawiają, że konieczne jest odwoływanie się do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, a także komunikacja między sądami krajowymi a Trybunałem. Szczególne znaczenie mają w tym kontekście zasady prawne wywodzące się z orzecznictwa TSUE, w szczególności zasada jednolitości, z której wynika, że prawo ponadnarodowe, aby spełnić swoją funkcję, musi być jednakowe we wszystkich państwach członkowskich, więc wszystkie elementy danej normy prawnej powinny być rozumiane w ten sam sposób przez wszystkich jej adresatów. Procedura komunikacji między sądami krajowymi a Trybunałem Sprawiedliwości, polegająca na możliwości zadania przez sąd krajowy Trybunałowi pytania prawnego (prejudycjalnego), ma służyć temu, by przepisy prawa unijnego – w szczególności te, które nie mają swoich odpowiedników w prawie krajowym – miały w całej Unii Europejskiej jednolitą i autonomiczną wykładnię i były zgodne tym samym z zasadą równości i jednolitego stosowania prawa UE⁴⁵.

Warto ponadto wspomnieć, że na tle współistnienia prawa unijnego i prawa krajowego pojawia się multicentryczność systemu prawa⁴⁶, dotycząca zarówno tworzenia prawa, jak i jego wykładni i stosowania⁴⁷. Stanowi ona alternatywę dla hierarchicznego systemu prawa i związana jest z coraz powszechniejszym tworzeniem norm prawnych o charakterze transgranicznym, które są nadrzędne wobec niektórych norm prawa krajowego oraz wynikają z przekazania części kompetencji państwa organom unijnym. W sporze powstającym na tym tle nie chodzi jednak o miejsce aktów prawa w hierarchii monocentrycznej, lecz o podział kompetencji organów państwowych i unijnych w ramach systemu multicentrycznego⁴⁸.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 335.

⁴⁵ A. Wróbel, *Pytania prawne sądów państw członkowskich do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej...*, s. 576.

⁴⁶ E. Łętowska, *op. cit.*, s. 1136.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 1129–1130.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 1136.

W związku z powyższym interpretacja zarówno prawa unijnego, jak i prawa krajowego powinna być zgodna z „zasadą przyjaznej wykładni”, co oznacza, że wykładnia prawa unijnego powinna być „przyjazna” konstytucjom państw członkowskich Unii Europejskiej, zaś interpretacja prawa krajowego powinna być zgodna z literą i duchem prawa unijnego⁴⁹. Taka „obopólnie przyjazna wykładnia” (niezależnie od tego, jaki akt poddawany jest interpretacji i jaki organ jej dokonuje) ma na celu przede wszystkim współfunkcjonowanie obu porządków prawnych – krajowego i unijnego⁵⁰.

PODSUMOWANIE

Od początku istnienia Wspólnot Europejskich wielojęzyczność tej organizacji była jedną z podstawowych zasad obowiązujących w odniesieniu i do codziennego jej funkcjonowania, i do stanowienia prawa. Wszystkie obecnie funkcjonujące 24 języki urzędowe Unii Europejskiej mają jednakowy status, co prowadzi do powstawania wielu oryginałów tekstów prawnych o jednakowej autentyczności. Wielojęzyczność prawa unijnego, ekwiwalentność poszczególnych wersji językowych oraz fakt, że prawo to ma zastosowanie w wielu różniących się od siebie systemach prawnych powoduje trudności w zakresie tworzenia, stosowania i wykładni prawa UE.

Szczególnie istotnym zagadnieniem wydaje się kwestia tłumaczenia tekstów aktów prawnych. Z prawnego punktu widzenia wszystkie wersje językowe są oryginałami, a więc przyjmuje się, że proces tłumaczenia nie miał miejsca, choć w ujęciu praktycznym nie da się zaprzeczyć, że poszczególne wersje językowe są przetłumaczone z jednej lub kilku wersji powstałych wcześniej. Etap tłumaczenia aktu prawnego na inne języki uznawany jest za najbardziej problematyczny element procesu tworzenia prawa unijnego.

Specyfika stanowienia prawa Unii Europejskiej sprawia dodatkowo, że interpretacja prawa unijnego rodzi znaczne trudności z powodu rozbieżności i niespójności terminologicznej poszczególnych wersji językowych. Pomimo trudności występujących w procesie powstawania prawa unijnego i technicznych różnic, które można zaobserwować przy powstawaniu poszczególnych wersji językowych, każda z nich w świetle prawa jest autentyczna i ma taką samą moc wiążącą. W konsekwencji wielojęzyczność prawa UE sprawia, że wszystkie wersje językowe aktów prawnych łącznie tworzą wspólne znaczenie prawa unijnego.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 1139.

⁵⁰ *Ibidem*.

BIBLIOGRAFIA

- Derlén M., *A Single Text or a Single Meaning: Multilingual Interpretation of EU Legislation and CJEU Case Law in National Courts*, [w:] *Language and Culture in EU Law: Multidisciplinary Perspectives*, ed. S. Šarčević, London–New York 2015.
- Doczekalska A., *(De)kulturyzacja i (de)hybrydyzacja języka prawnego w procesie tworzenia i transpozycji prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Integracja zewnętrzna i wewnętrzna nauk prawnych*, red. M. Zirk-Sadowski, B. Wojciechowski, T. Bekrychta, cz. 1, Łódź 2014.
- Felici A., *Translating EU Law: Legal Issues and Multiple Dynamics*, "Perspectives" 2010, Vol. 18, No. 2, DOI: <https://doi.org/10.1080/09076761003668289>.
- Kalisz A., *Interpretacja prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, red. A. Wróbel, t. 1, Warszawa 2010.
- Künnecke M., *Translation in the EU: Language and Law in the EU's Judicial Labyrinth*, "Maastricht Journal of European and Comparative Law" 2013, No. 2.
- Łętowska E., „Multicentryczność” współczesnego systemu prawa i wykładnia jej przyjazna, [w:] *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymilina Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek, M. Szpunar, Kraków 2002.
- Sandrini P., *Comparative Analysis of Legal Terms: Equivalence Revisited*, www.researchgate.net/publication/237628898_Comparative_Analysis_of_Legal_Terms_Equivalence_Revisited [dostęp: 10.10.2016].
- Seymour E., *A Common EU Legal Language?*, "Perspectives" 2002, Vol. 10, No. 1, DOI: <https://doi.org/10.1080/0907676X.2002.9961430>.
- Šarčević S., *New Approach to Legal Translation*, Haga 1997.
- Wróbel A., *Pytania prawne sądów państw członkowskich do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, red. A. Wróbel, t. 1, Warszawa 2010.
- Wróbel A., *Źródła prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Stosowanie prawa Unii Europejskiej przez sądy*, red. Wróbel, t. 1, Warszawa 2010.

SUMMARY

Since the creation of the European Union, its multilingualism has been one of its basic rules and everyday practical assumption. Currently, European Community law refers to 28 countries and is available in 24 official languages, all of which have equal status and in which European Community legal documents are made and published. The simultaneous creation of the originals in multiple languages results in the equal authenticity of each version. The multilingualism of the law, the equality of the language versions and applying law in different legal systems, cause many difficulties in the process of lawmaking, applying law and legal interpretation of European Community law. It is difficult to decide, when it comes to European Community law in various languages, whether we have to do with creating law or translating it. The legal status of the translated originals indicates that the process of translating did not occur, yet in the practical sense it is undeniable that these texts are translations, and ones of a very particular kind. The phase of translating a legal document into other languages is probably the most difficult stage of the process of creating the European community law. The nature of making European Community law is very specific, hence the discrepancy and linguistic incoherence of the language versions, which result in considerable difficulties of the legal interpretation. All authentic language versions of European Community legal documents have equal legal force and the same legal consequences, which means that together they create a common meaning of European Community law and none of them may be rejected during the interpretation of the law.

Keywords: multilingualism; European Community law; lawmaking; legal interpretation; legal language; legal translation